

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА МЄВ

Голубій І. Є.*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР

В статті йдеться про проблеми та перспективи інтеграції України у європейський економічний простір. Аналізуються чинники негативних тенденцій розвитку та окреслено подальші перспективи інтеграції України до європейської співдружності.

Ключові слова: міжнародна інтеграція; глобалізація; євроінтеграція.

This article discusses the problems and prospects of Ukraine's integration into European economic space. The factors of negative trends and outlines future prospects of Ukraine's integration into the European community.

Key words: international integration, globalization, European integration.

Аннотация: в статье говорится о проблемах и перспективах интеграции Украины в европейское экономическое пространство. Анализируются факторы негативных тенденций развития и намечены дальнейшие перспективы интеграции Украины в европейское содружество.

Ключевые слова: международная интеграция; глобализация; евроинтеграция.

Глобалізаційні тенденції сучасного світу мають значний вплив на національну економіку. У наш час стає очевидним, що основним чинником нової ери є глобалізація. Національні економіки втрачають самостійність, стають залежними від світових процесів. Мультинаціональні компанії здатні більше впливати на політичні та соціальні процеси ніж президенти й уряди. На заміну «постіндустріального суспільства» приходять «нова економіка», яка базується на наднаціональних процесах, не маючи державних кордонів, підпорядковує собі внутрішньодержавні стандарти, створюючи високі бар'єри та вимоги до розвитку та механізмів реалізації державних інтересів на світовому рівні. Формування пріоритетів та вимог до держав-учасників з боку «нової економіки», «економіки знань», призводить до необхідності в переосмисленні національних цінностей, стратегій розвитку та пошуку можливостей виживання в період прискорених змін та еволюцій. Ніхто і ніщо не може існувати автономно, тому що об'єднувальний характер нової економіки висувається на перший план серед тенденцій, які їй властиві. Зазначене підтверджує актуальність проведення наукових пошуків у цій сфері.

Питаннями розвитку євроінтеграційних процесів займалося чимало вітчизняних науковців, зокрема: Н. Горін, О. Гребельник, С. Ківалов, О. Кириченко, О. Кузьмін, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, Н. Науменко, В. Новицький, А. Осика, Ф. Рут, І. Савчук, Н. Тка-

* кандидат економічних наук, доцент, заступник директора з міжнародних зв'язків Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ченко, В. Третяк, А. Філіпенко, О. Шнирков та багато інших. Поряд з цим, залишаються актуальними наукові дослідження питань проблем та подальших перспектив інтеграції України у європейський економічний простір.

Визначення необхідності євроінтеграційного розвитку економіки України, напрямів реформування економіки відповідно до стандартів Європейського Союзу є однією зі складових формування державної політики економічного зростання та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки.

Європейська інтеграція визначається одним із головних зовнішньополітичних пріоритетів нашої держави згідно Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [1]. В статті 11 Закону зазначається, що Україна як європейська позаблокова держава здійснює відкриту зовнішню політику і прагне співробітництва з усіма заінтересованими партнерами, уникаючи залежності від окремих держав, груп держав чи міжнародних структур.

Основними засадами зовнішньої політики України є:

- забезпечення національних інтересів і безпеки України шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права;
- забезпечення дипломатичними та іншими засобами і методами, передбаченими міжнародним правом, захисту суверенітету, територіальної цілісності та непорушності державних кордонів України, її політичних, економічних, енергетичних та інших інтересів;
- використання міжнародного потенціалу для утвердження і розвитку України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави, її сталого економічного розвитку;
- створення сприятливих зовнішньополітичних умов для розвитку української нації, її економічного потенціалу, історичної свідомості, національної гідності українців, а також етнічної, культурної, мовної, релігійної самобутності громадян України усіх національностей;
- утвердження провідного місця України у системі міжнародних відносин, зміцнення міжнародного авторитету держави;
- сприяння міжнародному миру і безпеці у світі, участь у всеосяжному політичному діалозі для підвищення взаємної довіри держав, подолання традиційних і нових загроз безпеці;
- дотримання Україною політики позаблоковості, що означає неучасть України у військово-політичних союзах, пріоритетність участі у вдосконаленні та розвитку європейської системи колективної безпеки, продовження конструктивного партнерства з Організацією Північноатлантичного договору та іншими військово-політичними блоками з усіх питань, що становлять взаємний інтерес;
- підтримка зміцнення ролі міжнародного права у міжнародних відносинах, забезпечення дотримання та виконання чинних, вироблення нових принципів і норм міжнародного права;
- запобігання конфліктам у регіонах, що межують з Україною, та врегулювання наявних конфліктів;
- забезпечення захисту прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном;
- створення сприятливих умов для задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами України, підтримання з ними сталих зв'язків;

- забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі;
- підтримка розвитку торговельно-економічного, науково-технічного та інвестиційного співробітництва України з іноземними державами на засадах взаємної вигоди;
- забезпечення з метою повноцінного економічного розвитку, підвищення добробуту народу інтеграції економіки України у світову економічну систему;
- розширення міжнародного співробітництва з метою залучення іноземних інвестицій, новітніх технологій та управлінського досвіду в національну економіку в інтересах її реформування, модернізації та інноваційного розвитку;
- підтримка інтеграції України у світовий інформаційний простір.

Тобто на законодавчому рівні Україна зробила свій європейський вибір.

Щодо конкретних кроків, підготована Угода про асоціацію – нова планована угода між Україною і Європейським Союзом, на заміну Угоди про партнерство та співробітництво.

Переговори про укладення нової посиленої угоди на заміну Угоди про партнерство та співробітництво розпочато 5 березня 2007. Представники ЄС спочатку наполягали на укладанні стратегічних відносин з Україною як з країною-сусідом. Протягом 2007–2012 рр. проведено 21 раунд переговорів щодо підготовки Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у рамках 3 робочих груп: з політичного діалогу, зовнішньої і безпекової політики; з юстиції, свободи та безпеки; з економічних, секторальних питань та питань розвитку людського потенціалу. А також 18 раундів переговорів щодо створення зони вільної торгівлі. Після початку переговорів щодо якої була створена четверта відповідна робоча група. Назва угоди була попередньо узгоджена міністрами закордонних справ Європейського Союзу 22 липня 2008 у Брюсселі на засіданні Ради Євросоюзу. Із пропозицією назвати майбутню угоду із Україною угодою про асоціацію виступила Франція.

Європейський Союз та Україна 9 вересня 2008, у Парижі під час Саміту Україна – ЄС прийняли компромісне рішення щодо назви нової посиленої угоди як Угоди про асоціацію і домовилися укласти її в 2009 році. Проте питання про можливе приєднання до ЄС сторони не піднімали. Як було відображено в Спільній заяві щодо Угоди про асоціацію Україна – ЄС, схваленій на саміті Україна ЄС у м. Парижі 9 вересня 2008 року, Угода про асоціацію має: оновити спільні інституційні рамки співпраці України та ЄС, сприяти поглибленню стосунків у всіх сферах, посилити політичну асоціацію й економічну інтеграцію на основі взаємних прав та обов'язків.

Створення всебічної та поглибленої зони вільної торгівлі з масштабним наближенням регуляторного законодавства України до стандартів ЄС сприятиме поступовій інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС. Для досягнення можливості інтегруватися до внутрішнього ринку ЄС Україна має привести свою систему технічного регулювання у відповідність до європейських вимог, оскільки головними перешкодами торгівлі з ЄС є не імпорتنі тарифи, а технічні бар'єри у торгівлі – вимоги до безпечності та якості продукції, її характеристик, процедури оцінки відповідності.

На сьогодні Україна має шанси домогтися у листопаді 2013 року підписання із ЄС угоди про асоціацію на 3-му саміті Східного партнерства у Вільнюсі 28-29 листопада 2013 року.

З точки зору економічної перспективи у євроінтеграції є свої переваги і недоліки. На нашу думку переваги євроінтеграції Україна відчує тільки через кілька років. У перші роки після підписання договору Україна буде швидше втрачати від приєднання до Зони вільної торгівлі з ЄС. Причому втрати можуть скласти близько 1,5% ВВП. Але в майбут-

ньому приєднання до ЗВТ принесе позитив, оскільки Україна отримає доступ на якісний європейський ринок. Але для початку країні необхідно зрозуміти його і ті можливості, які він надає. [2]

Очевидні переваги відкритого ринку або зони вільної торгівлі – відсутність мит як на експорт нашої продукції в країни ЄС, так і на імпорт їхніх товарів до України. Поряд з цим є і головна небезпека першого етапу інтеграції. Багато вітчизняних підприємств просто можуть не витримати конкуренції. Європа відрізняється більш високою продуктивністю праці, технологічністю виробництва, що дозволяє їх товаровиробникам конкурувати з нашими, незважаючи на їх більш високий рівень зарплат. Крім того, зробивши крок назустріч ЄС, ми візьмемо на себе зобов'язання дотримуватися прийнятих там стандартів виробництва того ж м'яса, молока, харчових продуктів.

Необхідно чітко розуміти, що в основі розвитку європейського світу лежить інноваційність економічного, соціального, політичного та культурного спрямування. А тому Україна повинна стати інноваційною нацією, щоб ЄС сприйняв її як дійсно європейську державу [3].

Як свідчать дані моніторингу, вважають, що головними перешкодами на шляху України до ЄС є:

- 1) неспроможність влади здійснювати євроінтеграційний курс;
- 2) проблема співробітництва між гілками влади;
- 3) неготовність владної еліти здійснювати контроль за нормами і стандартами ЄС.

Але існує інша, значно глибша, проблема інтеграції до ЄС, яка лежить у площині нашої національної культури порівняно з європейською. Здається, глибинні, багато в чому архаїчні та «радянські» світоглядні уявлення українців зіштовхуються з новою для себе культурою, для якої характерний перехід від так званого модерну (культури індустріальної епохи) до постмодерну (культури постіндустріального суспільства), в центрі якого є масова особистість. Особистість цієї культури стає суб'єктом соціального, політичного і економічного розвитку.

Поряд з цим, беззаперечним є факт, що поступово формується світовий економічний порядок, у якому весь світ знаходиться в тісній взаємодії. В умовах наростаючої глобалізації запорукою життєздатності розвитку є досягнення конкурентної переваги, оскільки жодна держава і жодна економіка або окрема компанія не можуть протистояти впливу конкуренції, оскільки за гаслами про кооперацію і взаємовигідну співпрацю стоїть жорстке конкурентне глобальне середовище. Особливе звучання питання життєстійкості, конкурентоспроможності держави набуває в наші дні – в умовах глобальної фінансово-економічної кризи, що охопила, як здається, майже усіх перевіряючи на міцність суспільно-державні конструкції багатьох країн.

За даними Міністерства економічного розвитку та торгівлі [4] Європейський Союз є одним із основних торговельних партнерів України. Згідно із статистичними даними за 2012 рік обсяг торгівлі товарами та послугами між Україною та ЄС склався в обсязі 50 703,9 млн. дол. США або 29,2% від загального обсягу торгівлі України.

При цьому, обсяг експорту товарів та послуг до країн ЄС за згаданий період склався у обсязі 20 876,0 млн. дол. США або 25,4% від загального обсягу експорту товарів та послуг України.

В свою чергу, обсяг імпорту з країн ЄС за згаданий період склався у обсязі 29 827,9 млн. дол. США або 32,6% від загального обсягу імпорту в Україну.

У двосторонній торгівлі між торговельними партнерами продовжує зберігатися негативне сальдо, яке за 2012 рік склало 8 951,9 млн. дол. США та збільшилось у порівнянні з аналогічним періодом минулого року на 1 384,9 млн. дол. США (табл. 1).

Таблиця 1.
Зовнішня торгівля товарами та послугами України з країнами світу,
в тому числі з Європейським Союзом у 2011 – 2012 роках

	2011 рік	2012 рік	2012/2011	
			млн. дол.	%
ЗТО всього по Україні	171 044,20	173 701,70	2 657,50	101,60
у т.ч. ЗТО з ЄС	50 726,40	50 703,90	-22,50	99,96
Питома вага у загальному обсязі	29,70%	29,20%	–	–
Експорт всього з України	82 202,10	82 337,40	135,30	100,20
у т.ч. експорт до ЄС	21 579,70	20 876,00	-703,70	96,70
Питома вага у загальному обсязі	26,30%	25,40%	–	–
Імпорт всього до України	88 842,10	91 364,30	2 522,20	102,80
у т.ч. імпорт з ЄС	29 146,70	29 827,90	681,20	102,30
Питома вага у загальному обсязі	32,80%	32,60%	–	–
Сальдо всього по Україні	-6 640,00	-9 026,90	-2 386,9	135,90
у т.ч. з ЄС	-7 567,00	-8 951,90	-1 384,90	118,30

Джерело: Державна служба статистики України.
[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Основні торговельні партнери України за зазначений період: Німеччина (18,6%), Польща (12,7%), Італія (9,7%), Великобританія (6,2%), Угорщина (5,6%).

Основна частка українського експорту припадала на: Польщу (13,0%), Італію (12,5%), Німеччину (10,1%), Іспанію (7,7%), Угорщину (7,6%), Великобританію (6,1%).

Основні країни-імпортери: Німеччина (24,5%), Польща (12,6%), Італія (7,7%), Великобританія (6,2%), Франція (6,1%).

Таблиця 2.
Основні товарні групи українського експорту до країн ЄС

Назва (товарна група УКТЗЕД)	Обсяги експорту (млн.дол.США)		2012/ 2011, %	Частка у торгівлі з ЄС, %	
	2011 рік	2012 рік		2011 рік	2012 рік
Чорні метали (72)	5 304,2	3 564,3	67,2	29,5	20,9
Зернові культури (10)	1 031,6	1 981,0	192,0	5,7	11,6
Руди, шлаки та зола (26)	1 873,4	1 615,7	86,2	10,4	9,5
Електричні машини і устаткування (85)	1 553,8	1 496,6	96,3	8,6	8,8
Насіння і плоди олійних рослин (12)	919,6	1 227,6	133,5	5,1	7,2

Джерело: Державна служба статистики України.
[Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Питома вага зазначених товарів у загальному обсязі експорту України до держав-членів ЄС за звітний період склала 57,9% або 9 885,2 млн. дол. США.

Таблиця 3.
Основні товарні групи українського імпорту з країн ЄС за період 2011-2012 роки

Назва (товарна група УКТЗЕД)	Обсяги імпорту (млн. дол. США)		2012/2011, %	Частка у торгівлі з ЄС, %	
	2011 рік	2012 рік		2011 рік	2012 рік
Котли, машини, апарати та механічні пристрої (84)	3 819,9	3 642,3	95,4	14,8	13,9
Наземні транспортні засоби, крім залізничних (87)	2 490,1	2 989,2	120,0	9,7	11,4
Фармацевтична продукція (30)	1 978,5	2 165,5	109,5	7,7	8,3
Енергетичні матеріали; нафта та продукти її перегонки (27)	1 747,4	1 955,2	111,9	6,8	7,5
Електричні машини та устаткування (85)	2 378,4	1 912,1	80,4	9,2	7,3
Полімерні матеріали, пластмаси (39)	1 787,2	1 772,1	99,2	6,9	6,8

Джерело: Державна служба статистики України.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Питома вага зазначених товарів у загальному обсязі імпорту з держав-членів ЄС за звітний період склала 55,2% або 14 436,4 млн. дол. США.

Стосовно надходжень прямих іноземних інвестицій в Україну з країн - членів ЄС [5], загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (далі – ПІІ), внесених в Україну на 01.01.2013 р., склав 54 462,4 млн. дол. США. При цьому, обсяг ПІІ з країн-членів Європейського Союзу склав 42 979,3 млн. дол. США, що становить 78,9% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, здійснених країнами світу в українську економіку.

Приріст прямих іноземних інвестицій, здійснених країнами світу в українську економіку за період з 01.01.2012 р. по 01.01.2013 р. становить 4 128,5 млн. дол. США, в т.ч. з країн-членів Європейського Союзу – 2 647,5 млн. дол. США.

Основні країни-інвестори:

- Кіпр – 17 275,1 млн. дол. США, (31,7 % від загального обсягу ПІІ в економіку України або 40,2 % від обсягу інвестицій з країн ЄС);
- Німеччина – 6 317,0 млн. дол. США (11,6 % та 14,7 % відповідно);
- Нідерланди – 5 168,6 млн. дол. США (9,5 % та 12,0 % відповідно);
- Австрія – 3 401,4 млн. дол. США (6,2 % та 7,9 % відповідно).

Кіпр, Німеччина, Нідерланди та Австрія є не лише найбільшими інвесторами серед країн ЄС, але входять і до десяти країн світу, що здійснюють найбільші за обсягами інвестиції в Україну, відповідно займають перше, друге, третє та п'яте місця.

Найбільший приріст прямих іноземних інвестицій в економіку України із країн ЄС за період з 01.01.2012 по 01.01.2013 року становить: 3 919,9 млн. дол. США з Кіпру; 270,6 млн. дол. США із Нідерландів; 63,6 млн. дол. США з Люксембургу.

Надходження прямих інвестицій з України до країн-членів ЄС¹: загальний обсяг прямих інвестицій з України станом на 01.01.2013 становить 6 481,9 млн. дол. США, в т.ч. до

¹ у зв'язку з тим, що, за даними Держкомстату, прямі інвестиції з України до деяких країн надійшли не більше, ніж від 2 суб'єктів підприємництва, інформація щодо їх обсягу за видами економічної діяльності є конфіденційною згідно із законом України «Про державну статистику».

країн-членів Європейського Союзу 5 992,9 млн. дол. США, що складає 92,5 % від загального обсягу українських інвестицій, залучених до країн світу.

Основні країни-інвестування:

- Кіпр – 5 810,5 млн. дол. США (89,6% від загального обсягу українських інвестицій або 97,0% від обсягу українських інвестицій до країн ЄС);
- Латвія – 95,5 млн. дол. США (1,5% або 1,6% відповідно);
- Польща – 54,2 млн. дол. США (0,8% та 0,9% відповідно).

Вищезазначені дані підтверджують наявність потенціалу поглиблення торговельних відносин між Україною та ЄС, а також наявність передумов, які дозволяють повною мірою використати позитивні сторони процесу економічної інтеграції.

На нашу думку, інтеграція України у світові економічні структури вимагає певного часу і відбуватиметься по мірі формування внутрішніх та зовнішніх передумов. Основними з них є:

- розвиток галузей економіки, що мають конкурентні переваги у світовій економіці;
- створення потужного внутрішнього ринку – основи для завоювання міжнародних ринків і закріплення на них;
- забезпечення фінансової стабільності, розвитку підприємництва та сприятливого інвестиційного клімату;
- досягнення повної конвертованості національної грошової одиниці;
- постійна гармонізація національного зовнішньоекономічного законодавства з вимогами і нормами СОТ.

Найбільш прийнятною для України є експортноорієнтована модель економічного розвитку. При цьому виникають певні проблеми: труднощі з проникненням на ринки розвинутих країн; сировинна орієнтація експорту може вести до занепаду обробної промисловості та машинобудування; внутрішнє економічне зростання буде залежати від кон'юнктури міжнародних ринків. Тому втілення експортноорієнтованої стратегії має відбуватися паралельно з реалізацією політики імпортозаміщення. Реалізація такої моделі повинна спиратися на комплексну і динамічну державну зовнішньоекономічну політику, основними елементами якої мають бути:

- інтеграція економіки в європейські та світові економічні об'єднання;
- створення потужного експортного сектору;
- залучення іноземних інвестицій;
- здійснення зарубіжної підприємницької діяльності;
- гнучка цінова, податкова, кредитна, фінансова і валютна політика, яка стимулюватиме диверсифікацію експортно-імпортних відносин;
- формування розгалуженої зовнішньоекономічної інфраструктури;
- кадрове забезпечення зовнішньоекономічної діяльності.

Головне завдання держави сьогодні – визначити нові напрямки, форми, засоби та етапи реалізації зовнішньоекономічної стратегії. Реструктуризація народного господарства країни має бути здійснена з урахуванням внутрішніх можливостей і зовнішніх факторів для того, щоб, використовуючи існуючі та розкривши потенційні конкурентні переваги національної економіки, сприяти реалізації національних економічних інтересів, зростанню добробуту народу.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2411-17/print1360673051060422>.
2. Преимущества евроинтеграции Украина почувствует через несколько лет. Хорошковский. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lb.ua/news/2012/05/31/154050_preimushchestva_evrointegratsii.html.
3. Сисюк Л. П., Бородій Л. Ю. Проблеми євроінтеграції України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=22919>.
4. Торговельне та інвестиційне співробітництво між Україною та ЄС. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=80890.
5. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.